

skok ČEZ PLOT

  Matej Zalar

Na prvi videz monotona ravninska pokrajina se po nekaj dneh izkaže za zelo raznoliko deželo. Danes avtonomna pokrajina v Republiki Srbiji je bila v stoletjih bojov za prevlado na ozemlju med Donavo in Tiso pravi kotel kultur. Vojvodina je po površini celo nekoliko večja od Slovenije, med dvema milijonoma prebivalcev, ki govorijo kar šest uradnih jezikov, pa naštejemo 25 narodnosti.

Vojvodina

V prejšnji izdaji revije Avto-Dom opisano pot po sledih rimskih cesarjev lahko iz Beograda za tri ali štiri dni podaljšamo skozi Novi Sad in do Subotice z bližnjim Paličkim jezerom. S tem vidimo le manjši, a morda najlepši del Vojvodine.

KRAJ MIRU IN NARODNEGA PREPORODA

Iz Beograda se v Novi Sad po avtocesti pripeljemo že v eni uri, a se spleča izbrati staro cesto, ki skozi Staro Pazovo in

Indijo pripelje na vinorodne vzhodne obronke Fruške gore. Osamelec, ki se dviga do dobrih 500 metrov nad Panonsko nižino, je gorsko-kolesarski, pohodniški in jahaški raj. Med kar šestnajstimi pravoslavni samostani smo obiskali Krušedol, ki velja za najlepšega in najbrž poteši vso radovednost po tovrstni kulturni dediščini. Le malo naprej so Sremski Karlovci, kraj, ki je danes povezan z dvema velikima zgodovinskima dogodkoma. Leta 1699 so na hribu v bližini mesta podpisali mirovno pogodbo, ki je pomenila uradno zmago Svete lige nad Otomanskim cesarstvom. Na

mestu, kjer naj bi prvič v zgodovini diplomacije udeleženci sedeli za okroglo mizo, so leta 1817 nekaj sto metrov od središča mesta postavili že od daleč vidno kapelo miru. Druga pomembna letnica je 1848, ko so z balkona mestne hiše razglasili Srbsko Vojvodino.

KJER JE DUHOVŠČINA, JE TUDI ŽLAHTNA KAPLJICA

Živahno srce mesta je za promet zaprti Trg Branka Radičevića. Z ene strani ga zapira najstarejša srbska pravoslavna gimnazija, na južni strani trga pa je sploh najstarejša srbska srednja šola iz leta 1791, danes priznana jezikovna gimnazija. V patriarhijskem dvorcu, poletni rezidenci srbskega patriarha, je na ogled zajetna zbirka umetnin srbske pravoslavne cerkve. O imenitnosti Sremskih Karlovcev, kjer je bil od nekdanj sedež srbske pravoslavne gospode, priča tudi vodnjak štirih levov, ki so ga leta 1799 postavili v spomin na prvi javni vodovod. Kdor se želi vrniti v Sremske Karlovce, bo moral spiti nekaj požirkov vode iz tega vodnjaka!

Ker so Sremski Karlovci vinogradniško središče Fruške gore, se ne gre bati, da bi ostali žejni. Obiskali smo vinoteko tamkajšnjega priznanega vinogradništva Đurđić, kjer postrežejo s svojim sauvignonom blanc, tramincom, cabernetom franc in merlotom ter seveda s tradicionalnim bermetom. Avtodom je najbolje pustiti na vhodu v mesto, osebno bi si tam upal tudi prenočiti.

MLADO MESTO POD STARO TRDNJAVO

Do prestolnice Vojvodine je samo deset kilometrov. Novi Sad je razmeroma mlado mesto, ki je na levem bregu Donave zraslo šele konec 17. stoletja. Petrovaradin na drugi strani reke je precej starejši. Nad tesno skupaj stisnjenimi hišami tipičnega srednjeveškega mesta je na vrhu hriba prvo naselje stalo že pred 20 tisoč leti, v antičnih časih pa rimska utrdba. Za časa madžarske vladavine je srednjeveška utrdba padla po dvotedenskem obleganju turških čet. A čez 160 let je Turke doletela podobna usoda. Zato so se Avstrijci odločili postaviti modernejšo trdnjavo. Gradnja je trajala skoraj devetdeset let, toda odtlej nikomur več ni prišlo na misel, da bi jo skušal zavojevati. Danes jo oblegajo zabave željni, ki med festivalom Exit sredi julija zapolnijo ves razpoložljivi prostor – ki ga je za kar 112 hektarov in pol! Legendarnega skrivnega rova pod Donavo še niso našli in tako za zdaj velja, da je podzemlje prepleteno s skupaj 16 kilometri rovov.

V samostanu Krušedol je pokopan tudi kralj Milan Obrenović.

Umetnine srbske pravoslavne cerkve v Patriarhijskem dvorcu v Sremskih Karlovcih.

Trg svobode z mestno hišo v Novem Sadu.

Ribja čorba.

Bermet

Domačini pravijo, da se ga ne pije, temveč žveči. Nekateri poročajo celo o zdravilnih učinkih, brez dvoma pa je v časih habsburške monarhije učinkoval tudi kot primerno mazivo za podkupljive dunajske uradnike. Bermet naj bi bil najljubše vino Marije Terezije in pravijo, da je cesarica vsako leto za nekaj dni obiskala tudi Fruško goro. V Vinariji Đurđić, njihov pridelek lahko poskusimo v središču Sremskih Karlovcev, svojemu bermetu Črnemu vitezu v času fermentacije dodajo 23 zelišč, med katerimi imata vodilno noto cimet in vanilija. Rdeče vino z visoko vsebnostjo alkohola (16–17 %) se, ohlajeno na 13–15 °C, pije kot aperitiv ali za desert. V Sremskih Karlovcih ob bermetu največkrat postrežejo tradicionalni marmomi kolač, kuglof.

Zadnja trdnjava nad Petrovaradinom je ostala neosvojljiva.

Zvečer privre na plan balkanska duša.

Ulica Laze Telečkog je najbolj žurerska ulica v Novem Sadu.

Nekje na poti proti Subotici.

Prvi pogoj za nastanek Novega Sada je bilo izsuševanje na levem bregu reke. Kjer je danes Donavski park, je bilo nekoč močvirje; jezero v tem najstarejšem mestnem parku je ostanek stranske rečne struge. V bližnjem Muzeju Vojvodine nam je kustos dokazoval, da je Vojvodina zibelka evropske kulture. Bogata zbirka govori sama zase: od 8000 let starih ribiških trnkov pa do zlate rimske čelade, ene izmed treh, ki so jo našli v Vojvodini, in izmed enajstih, kolikor jih sploh obstaja!

NOČ V NOVEM SADU

Večerjo priporočam v čardi Aqua Doria na desnem bregu Donave pod Petrovaradinsko trdnjavo. Čarde so bile popotniške postojanke ob tovarniških poteh, kjer so se lahko popotniki – in njihovi konji – okrepčali in odpočili, tudi preko noči. Kasneje so se čarde razvile tudi ob vodnih poteh in če danes obcestnih čard v Vojvodini skoraj ni več, jih je ob Donavi več kot trideset. Tam je skoraj greh naročiti čevapčiče – od svinjine se je bolje odpočiti z ribjo čorbo in ribjo ploščo. Zmagovalci so som, krap in smuč, kralj sladkih voda, ob živi glasbi v odličnem vzdušju s pogledom na osvetljeni Petrovaradinski most.

Večer lahko nadaljujemo na Trgu svobode, ki ga obdajajo najlepše novosadske zgradbe, med katerimi sta najlepši neorenesančna mestna hiša in nasproti nje neogotska katoliška cerkev. Mimogrede, to je ena redkih srbskih katoliških cerkva, ki stojijo v mestnem središču, na glavnem trgu. Kaj pa zabava? Zmaj Jovina ulica, nekoč smrdljiva zaradi ribičev, ki so tu tvorili ulov iz Donave, je danes lokalov polna promenada, kjer se živa lepota Novega Sada pokaže v najlepši luči. Bolj sproščen večerni utrip kaže ulica Laze Telečkog, brez dvoma najbolj žurerski predel mesta, tako za ljubitelje srbske narodnozabavne glasbe kot tudi za rokerje in druge veseljake.

KOPALNA SEZONA V DONAVI IN V TISI

Vojvodinsko vročino smo preganjali na Štrandu, lepo urejeni, a poleti nabito polni novosadski mestni plaži ob Donavi. Na poti po stranskih cestah proti Subotici (manj atraktivna pot po avtocesti vzame le kakšno uro časa) pa smo se za kosilo ustavili še v Bečeju. Po kosilu v eni izmed nekoliko zanemarjenih gostiln, smo se, raje kot za kopanje v nabito polnem bazenu, odločili za hlajenje v Tisi. Gneče je manj, pa še to samo na obali, čeprav naj bi bila voda neoporečna. A hkrati domačini opozarjajo, da se je priporočljivo kopati z zaprtimi usti. Glede na barvo vode je najbolje zapreti tudi oči, toda pri temperaturah okoli 40 °C hudič muhe žre.

Mestna hiša v Subotici – simbol in ponos mesta.

Duh madžarske secesije v subotiški mestni hiši.

MESTO DVESTOTERIH IMEN

Povsem drugačen vtis daje Subotica, od madžarske meje manj kot deset kilometrov oddaljeno mesto, ki ga imajo nekateri za malo Budimpešto. Ne samo zato, ker je med 100 tisoč prebivalci več kot tretjina Madžarov, ampak tudi zaradi madžarske secesijske arhitekture. Subotica, ki je skozi zgodovino spremenila kar 200 imen, je bila v srednjem veku pomembna predvsem kot postojanka za tovarnike. Kasneje je bila obmejno mesto med madžarskim in turškim imperijem, od tega 150 let tudi pod turško oblastjo.

Že res, da ljudje v obmejnih krajih po navadi ne živijo slabo, čeprav je lahko včasih vzdušje nekoliko napeto, toda Subotica se je bliskovito razvila šele po koncu 18. stoletja, ko je postala svobodno kraljevo mesto. Ne samo trgovci in obrtniki, veliko vlogo so tedaj igrali tudi bogati veleposestniki, ki so se

Druga največja evropska sinagoga stoji v Subotici.

V stilu po Kobilami Kelebija.

Tradicionalno v Majkinem salašu.

Ravnina, do koder seže pogled.

pozimi iz rodovitnih posesti umaknili v mesto. Še danes v mestu po zaključku žetve praznujejo dan dužijance, kar je tradicija male etnične skupnosti Bunjevcev. V nedeljo pred Marijinim vnebovzetjem v mestu pripravijo veliko povorko, iz požetega žita pa takrat spečejo kruh, ki ga predajo županu.

SREDIŠČE MESTA – SREDIŠČE SVETA

Ob Madžarih in Srbih živi v tem delu Vojvodine še po 10 % Hrvatov in Bunjevcev. Skoraj dve tretjini je katolikov, pravoslavni le četrtina, nekoč velika judovska skupnost pa danes šteje približno 300 članov. Subotička sinagoga velja za drugo največjo v Evropi, a ta biser secesije žal propada in kaže povsem drugačno podobo kot obnovljena sinagoga v Novem Sadu.

Složno življenje različnih narodnostnih skupin in religij izkazuje tudi mestna hiša, ki jo imajo meščani za politično in družbeno ogledalo. Secesijska zgradba z elementi romantike madžarske folklorne je bila lani stara točno sto let. Razteza se na površini skoraj 6000 kvadratnih metrov, 76 metrov visok stolp pa je viden daleč naokoli.

Z bogato opremo, barvami in s simboliko navdušuje tudi v notranjosti, tako na hodnikih kot tudi v Veliki dvorani, kjer zaseda narodnostno pisan mestni svet. Bogati vitraži upodabljajo velika imena s Subotico povezane zgodovine: v osrednjem delu, za županovim hrptom, sta to Marija Tezija in Franc Jožef, na desni strani pa nam je v oko takoj padel tudi madžarski kralj Matija Korvin, ki ga poznamo kot kralja Matjaža.

NA PODEŽELJU

Zahodno od Subotice, le streljaj od madžarske meje, smo srečali – lipicance. V Kobilarni Kelebiji vzgajajo žrebce iz vseh šestih klasičnih linij. Pred dvajsetimi leti so začeli z le dvema hektarjema, do danes se je posest z modernimi hlevi, ribnikom, jahaškimi tereni, restavracijo, muzejem kočij in s prestižnim hotelom Vila Majur razširila na kar 25 hektarov. V restavraciji lahko uživamo ob pogledu na hlev lepo vzgojenih lipicancev: kadar so v restavraciji gosti, se konji ne uležejo, temveč spoštljivo stojijo.

Velika posest kobilarne nas je presenetila, a ne toliko kot Majkin salaš. Predstavljal sem si manjšo turistično kmetijo, toda posest družine Gabrić se razteza na kar 30 hektarih, v tradicionalni vojvodinski restavraciji pa imajo prostora za 450 gostov, ki lahko priložnostno uživajo tudi ob tamburaški glasbi. Preseneti bogata ponudba jedi. Seveda ne manjka ribja čorba, druge tradicionalne jedi pa so govejji golaž,

jagnječa obara z zeljem, pasulj in svinjski parklji, nam pa so mimogrede postregli z ajvarjem z jabolki ter narezkom z izvrstno tlačenko in kulenom. Na kmetiji, kjer je na domačem ribniku ravno potekalo ribiško tekmovanje, organizirajo tudi različne delavnice, jeseni pa se lahko udeležimo celo kolin!

OAZA MIRU IN ŠPORTA

V bližini Subotice je vlogo mondenega letovišča, kakršna so konec 19. stoletja nastajala po vsej Evropi, prevzelo Paličko jezero. Izvir mineralne vode ter z minerali bogato zdravilno blato sta privabljala madžarsko in avstrijsko plemstvo.

Komaj dva metra globoko jezero je že večkrat presahnilo, nekajkrat je prišlo tudi do ekoloških katastrof, a zdaj je spet polno rib, po kot ogledalo ravni gladini se lahko pozibava nekaj jadrnic, Veliki park iz leta 1840 pa je ob koncih tedna nabito poln. Gneči se lahko izognemo v južnem delu jezera, če se napotimo po 13 kilometrov dolgi krožni poti, lahko tudi s kolesi – najbolje, da kar iz bližnjega kampa De Tour. Prav v bližini je tudi živalski vrt.

Z nekaj domišljije v Velikem parku kar začutimo duh časa in si predstavljamo dame v smešnih kopalkah, ki so se pred pogledi radovednežev skrivale na še danes ohranjenem ženskem kopalšču. Da ne govorimo o športnih igrah, ki jih je med letoma 1880 in 1914 prirejal veleposestnik in vsestranski športnik, baron Lajoš Vermeš (1860–1945), in jih danes imenujejo kar Palička olimpijada. Ob jezeru je dal postaviti petstometrski velodrom s tribunami, prav on je poskrbel tudi za vili Lujzo in Bagojvar, v katerih so nastanili športnike. Po Vermešovi zaslugi se je Palić tako razvil tudi v športno središče, kjer so se merile stotine najboljših atletov, telovadcev, plavalcev, boksarjev, sabljačev, veslačev, kolesarjev in drugih ...

FESTIVALSKO POLETJE IN JESEN

Infrastruktura za karavanning še ni na ravni, ki smo je vajeni v zahodni Evropi. Toda z nekaj malega iznajdljivosti in z dobro voljo, ki je v tej narodnostno pisani pokrajini ne manjka, lahko avtodomarji po Vojvodini potujemo zelo sproščeno.

Poletje in jesen sta kljub vročini idealna termina za obisk: kot kaže, so Vojvodinci nori na festivale, katerih vrhunci so v Novem Sadu Exit (10.–14. julij), filmski festival Cinema City (26. avgust–1. september), Mednarodni festival uličnih glasbenikov (5.–8. september) in novembrski Jazz Festival. V Subotici in v Paliću julija pripravljajo Festival evropskega filma (13.–19. julij) in festival elektronske glasbe Summer3p, avgusta pa Dužijanco (8.–11. avgust).

Kadarka

Vinogradov, kakršnih smo vajeni Slovenci, na Subotičko-horgoški peščari med Donavo in Tiso ne vidimo. Trte v razmeroma velikih vinogradih so zasajene na ravnini, med vrstami je zato več prostora.

Obiskali smo družinsko vinogradništvo Tonković, kjer pridelujejo zgolj kadarko, rdečo avtohtono sorto, ki jo, razen v Vojvodini in na Madžarskem, najdemo samo še v Bolgariji, pa še tam pod drugim imenom, Gamza. Ignacije Tonković je strog gospodar, eden tistih mož, ki si jih zapomniš za vedno. Nekoč direktor živalskega vrta Palić je sklenil sodelovanje s španskim enologom in njihovo vino je postalo eno najvidnejših predstavnikov kadarke.

Precej občutljiva sorta je, podobno kot nekatera slovenske avtohtona vina, po drugi svetovni vojni skoraj izginila. Zdaj pa med Subotico in Horgošem kar 60 % vinogradov predstavlja prav ta sorta, ki naj bi jo Franc List nekoč redno pošiljal takratnemu papežu Piju IX. Pred leti so to tradicijo pri Tonkovičih obudili in tako papežu spet vsako leto pošljejo zaboj svojega blagoslovljenega vina.

i

Novi Sad

www.turizamns.rs

Sremski Karlovci

www.karlovci.org.rs

Subotica

www.visitsubotica.rs

Palić

www.palic.rs

KAMP

Žal v Novem Sadu ni kampa, zato se moramo znajti po svoje. Drugače je v slabih sto kilometrov oddaljeni Subotici oziroma v sosednjem Paliću. Iz manjšega kar lepo urejenega kampa De Tour z manjšim bazenom je do središča Subotice okoli pet, do Paličkega jezera pa dva kilometra. Sicer pa lepa beseda lepo mesto najde tudi v Srbiji, kjer so še posebej veseli slovenskih gostov. Če si privoščimo domačo večerjo, se lahko pri katerem od salašev dogovorimo tudi za prenočevanje na njihovem dvorišču. Po Srbiji sem z avtomodom potoval dvakrat, obakrat brez slabih izkušenj.

Kamp De Tour

Dubrovačka 1, 24413 Palić

T: + 381 24 753 440

N 46.104825 / E 19.736685

Petrovaradinska trdnjava

N 45.252799 / E 19.865914

Avtodom je najbolje pustiti na parkirišču pod trdnjavo. Osebnost bi si tam upal tudi prenočiti.

Sremski Karlovci

N 45.206121 / E 19.932750

Večje parkirišče je od središča oddaljeno 500 metrov.

Kapela miru

N 45.197422 / E 19.940432

Samostan Krušedol

T: +381 22 460 001

N 45.121111 / E 19.938889

Vsak dan: 9.00–17.00

Kobilarna Kelebija

Put Edvarda Kardelja 437, Kelebija

T: +381 24 789 063

www.lipicaner.com

N 46.157700 / E 19.565324

Majkin salaš

Jožefa Atile 79, Palić

T: +381 24 753 276

www.majkinsalas.rs

N 46.111411 / E 19.784359

Vinogradništvo Tonković

Bački Vinogradi bb, Bački vinogradi

T: +381 24 797 450

www.vinarijatonkovic.com

N 46.124761 / E 19.836925